

Nr 34

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m., dels o c k i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 mars 1956 dagtecknad proposition, nr 147, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) allmän prisregleringslag; och
- 2) lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Allmän prisregleringslag

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—9 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet av Konungen upphävas.

Har av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket, äger Konungen förordna att vad i 2—9 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga

tillämpning. Förordnandet skall inom en månad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid, då bestämmelse i 2—9 §§ äger tillämpning, skola även däremot svarande stadganden i 10—22 §§ tillämpas.

Om prisreglering

2 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva visst pris, som provas skäligt, att gälla såsom *högstpris* vid frivillig försäljning av viss förnödenhet eller frivilligt utförande av viss tjänst.

Högstpriset må icke överskridas med mindre säljaren eller den som utför tjänsten erhållit tillstånd därtill. Den som fastställt högstpriset äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja sådant tillstånd.

3 §.

1 mom. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att den som frivilligt säljer viss förnödenhet eller frivilligt utför viss tjänst icke må utan tillstånd överskrida det pris å förnödenheten eller tjänsten, vilket han tillämpade å dag som i föreskriften angives, eller, om han då icke sålde förnödenhet eller utförde tjänst varom fråga är, det pris, som den angivna dagen var att anse som gängse pris eller som han före nämnda dag senast tillämpat (*stoppris*). Sker efter den i föreskriften angivna dagen överlåtelse av rörelse, i vilken försäljes förnödenhet eller utföres tjänst som i föreskriften avses, skall dock såsom stoppris för den nye innehavaren av rörelsen gälla det pris, som den föregående innehavaren högst ägt uttaga.

Föreskrift om stoppris meddelas att gälla för viss tid, högst sex månader. När skäl äro därtill, må tiden förlängas, varje gång med högst sex månader. Den som meddelat föreskrift om stoppris äger bestämma på vilken myndighet det skall ankomma att bevilja tillstånd till överskridande av stoppriset.

2 mom. Gäller stoppris beträffande viss förnödenhet eller tjänst och finnes priset vara högre än som kan anses skäligt, äger Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskriva skälig sänkning av priset. Sådan föreskrift må jämväl meddelas beträffande allenast viss person som tillhandahåller förnödenhet eller tjänst.

Föreskrift som i första stycket sägs gäller under den tid stoppriset är gällande. Det fastställda priset må icke överskridas utan tillstånd av myndighet som Konungen bestämmer.

4 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer äger föreskriva, att viss förnödenhet icke må försäljas eller saluhållas eller viss tjänst utföras eller erbjudas med mindre högstpris eller stoppris gäller för förnödenheten eller tjänsten. Sådan föreskrift må jämväl meddelas beträffande allenast viss person som tillhandahåller förnödenhet eller tjänst.

5 §.

Ej må någon vid tillhandahållande av förnödenhet eller tjänst begära eller mottaga vederlag, som i märklig mån överstiger det i allmänhet tillämpade priset eller som eljest är att anse såsom oskäligt med hänsyn till

självkostnaden och de grunder i övrigt, som allmänt tillämpas vid prissättning å liknande slag av förnödenheter eller tjänster.

6 §.

Får enligt denna lag visst pris för förnödenhet eller tjänst icke överskridas, må ej, i vidare mån än som överensstämmer med offentlig myndighets anordning, såsom villkor för förnödenhetens försäljning eller tjänstens utförande fordras att jämväl annan förnödenhet inköpes eller annan tjänst tages i anspråk, ej heller att eljest avtal slutes eller förbindelse avgives rörande annat än det parti av förnödenheten eller den tjänst varom fråga är.

7 §.

Konungen äger föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet eller yrkesmässigt utföra viss tjänst skall tillkomma endast

- 1) den som är medlem av viss sammanslutning;
- 2) den som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet eller yrkesmässigt utfört sådan tjänst.

Meddelas föreskrift, som i första stycket under 1) avses, skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten medgivas jämväl den, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställts för medlem av sammanslutningen beträffande rätten att köpa eller sälja förnödenheten eller utföra tjänsten. Föreskrift, som i första stycket under 2) avses, må meddelas endast när särskilda skäl äro därtill.

I den mån så finnes erforderligt för att hindra onödig fördyring av handeln med viss förnödenhet eller eljest för att undanröja missförhållanden inom näringslivet, vilka uppkommit i följd av de i 1 § angivna förhållandena och medföra onödig stegring av priset å viss förnödenhet eller tjänst, äger Konungen meddela föreskrift om begränsning på annat sätt än förut i denna paragraf är sagt av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja förnödenheten eller yrkesmässigt utföra tjänsten.

8 §.

Myndighet som Konungen bestämmer äger beträffande yrkesmässig försäljning av viss förnödenhet meddela särskilda bestämmelser angående skyldighet att å försäljningsställe hava anslag med prisuppgifter av viss beskaffenhet samt angående skyldighet att sälja förnödenheten efter vikt eller mått eller, där förnödenheten saluföres förpackad, i förpackningar märkta på visst sätt, så ock annan dylik bestämmelse, som må vara ägnad att motverka oskäligen prisstegring eller att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av förnödenheten.

Vad i första stycket är stadgat skall i tillämpliga delar gälla även i fråga om yrkesmässigt utförande av viss tjänst.

9 §.

Erfordras för genomförande av prisreglering, utöver vad i 8 § sägs, föreskrift att förnödenhet må tillhandahållas endast i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt, ankommer på Konungen att förordna därom.

Om straff m. m.

10 §.

Den som vid tillhandahållande av förnödenhet eller tjänst uppsåtligen begär eller mottager vederlag efter högre pris än som är medgivet i föreskrift eller tillstånd, varom i 2 eller 3 § sägs, så ock den som för förnödenhet eller

tjänst, vilken han avser att utnyttja i yrkesmässig förvärvsverksamhet eller som han, yrkesmässigt eller eljest, avser att mot vederlag överlåta till annan, uppsåtligen betalar eller erbjuder sig att betala sådant högre pris, dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Till enahanda straff dömes den, som uppsåtligen bryter mot 5 eller 6 § eller mot föreskrift eller villkor som avses i 4, 7 eller 9 §.

11 §.

Har brott varom förmäles i 10 § icke förövats i yrkesmässig förvärvsverksamhet eller eljest i vinningssyfte och är brottet att anse som ringa, dömes till dagsböter.

12 §.

Är brott som i 10 § sägs att anse som grovt, skall dömas till fängelse eller till straffarbete i högst två år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningsmannen avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek, om gärningsmannen begagnat vilseledande bokföring eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

13 §.

Förövas gärning som i 10 § sägs av oaktsamhet och är ej oaktsamheten att anse som ringa, straffes med dagsböter.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst ett år eller dagsböter.

14 §.

Asidosätter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet bestämmelse, som meddelats jämlikt 8 §, straffes med dagsböter.

15 §.

Husbonde ansvarar för sådant i 10—14 §§ omförmålt brott, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, där brottet skett med hans vetskap och vilja.

16 §.

Har köpare av förnödenhet eller mottagare av tjänst medverkat till sådant i 10—13 §§ omförmålt brott, som förövats av säljaren eller den som tillhandahållit tjänsten, och är han ej enligt vad där stadgas underkastad ansvar, må han för sin medverkan straffas allenast om han uppsåtligen förlett denne till brottet. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning å säljare i fråga om köpares brott mot föreskrift eller villkor som avses i 7 §.

17 §.

Har någon förövat gärning, som enligt 10—13 §§ är belagd med straff, skall han, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förpliktas att till kronan utgiva värdet av avtalat eller uppbyggt vederlag eller, om synnerliga skäl giva anledning därtill, viss del av vederlaget.

18 §.

Brott varom förmäles i 10—13 §§ må av allmän åklagare åtalas allenast efter anmälan eller medgivande av myndighet som Konungen bestämmer.

Särskilda bestämmelser**19 §.**

Med tjänst avses i denna lag verksamhet, som någon, yrkesmässigt eller eljest, självständigt utför för annans räkning. Lika med utförande av tjänst anses utövande av sådan hotell- eller pensionatrörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd, så ock upplåtelse av rätt att nyttja förnödenhet.

Lika med försäljning av förnödenhet anses överlåtelse eller upplåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art, så ock upplåtelse av rätt att å fastighet avverka skog eller där taga torv, ler, grus, sten eller annat, som icke är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning.

Vad i denna lag sägs om försäljning och utförande av tjänst skall gälla även där vederlaget skall utgå i annat än penningar.

20 §.

Över beslut som myndighet meddelat jämlikt 2, 3, 4 eller 8 § må talan föras hos Konungen genom besvär, som skola ingivas till vederbörande statsdepartement. Utan hinder av däröver förd klagan skall myndighetens beslut lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

21 §.

Vad i denna lag stadgas om brott, som begåtts under tid då 2—9 §§ skola tillämpas, skall gälla även efter det nämnda bestämmelser upphört att äga tillämpning.

22 §.

Konungen äger meddela bestämmelser om delgivning, genom kungörelse eller annorledes, av föreskrift varom stadgas i 2—4 och 7—9 §§ så ock i övrigt meddela de närmare bestämmelser som erfordras för tillämpning av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957.

Där i lag eller författning hänvisas till bestämmelse i prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) skall hänvisningen i stället avse motsvarande stadgande i denna lag.

Förslag

till

Lag

om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303)

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947¹, vilken jämlikt lag den 15 april 1955 (nr 161) gäller till och med den 30 juni 1956, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1956.

¹ Senaste lydelse av 2 § se SFS 1948: 408.

I samband med propositionen har utskottet förehaft sex i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 580 av herr *Ewerlöf m. fl.*,

nr 581 av herr *Norling*, och

nr 582 av herrar *Ohlon* och *Lindblom*, samt

inom andra kammaren

nr 756 av herrar *Hagberg* och *Holmberg*,

nr 757 av herr *Hjalmarson m. fl.*, och

nr 758 av herr *Ohlin m. fl.*

Följande motioner är likalydande: I: 580 och II: 757, I: 581 och II: 756 samt I: 582 och II: 758.

Motionärernas yrkanden återgives i det följande under särskild rubrik.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda förslagen, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen samt motionerna II: 756, 757 och 758.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag att den nuvarande tidsbegränsade prisregleringslagen skall ersättas av en permanent beredskapslagstiftning med syfte att i vissa extraordinära situationer möjliggöra åtgärder, som finnes nödvändiga för att motverka prisstegringar. Den nya prisregleringslagen har, efter mönster från de allmänna förfogande- och ransoneringslagarna, utformats såsom en fullmaktslag.

Beträffande förutsättningarna för tillämpning av lagens bestämmelser skils mellan tre olika fall. Kommer riket i krig träder bestämmelserna automatiskt i tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av lagens bestämmelser. Slutligen tillkommer denna rätt Kungl. Maj:t även i ett läge, där av annan orsak än krig eller krigsfara betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. Har Kungl. Maj:t meddelat förordnande om prisreglering, skall förordnandet inom viss kortare tid underställas riksdagens prövning.

I övrigt utgör den föreslagna lagen en överarbetning av nuvarande prisregleringslag och företer till sina huvuddrag inga större skiljaktigheter från denna. Den ordning i vilken prislåsning sker har emellertid förenklats, och den nya lagen upptager endast två former för prisingripanden, nämligen högstpris, som motsvarar det nuvarande normalpriset, och stoppris. Såsom en nyhet har införts möjlighet för Kungl. Maj:t att, när så erfordras för genomförande av prisreglering, förordna om varustandardisering, varmed avses föreskrifter att förnödenhet må tillhandahållas endast i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt.

En förutsättning för att den nuvarande prisregleringen skall kunna slopas angives vara att statens nuvarande möjligheter att ingripa mot konkurrensbegränsningar inom näringslivet och att eljest främja konkurrensen mellan företagarna utvidgas. Förslag härom framlägges för riksdagen i särskild proposition efter anmälan av chefen för handelsdepartementet.

Den föreslagna beredskapslagen skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1957. Med hänsyn härtill föreslås, att den nuvarande prisregleringslagens giltighetstid, vilken utgår vid halvårsskiftet 1956, förlänges till årets slut.

1954 års priskontrollutredning

Genom beslut den 17 december 1954 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för handelsdepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag i fråga om behovet av en forsatt statlig priskontroll och grunderna för den prisreglerande verksamhet, som kunde finnas erforderlig. I enlighet härmed tillkallade dåvarande chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, såsom utredningsmän ordföranden i näringsfrihetsrådet, f. d. lagmannen Alfred Bexelius, ordförande, byråchefen Gustav Cederwall, ekonomen i Svenska metallindustriarbetareförbundet fil. lic. Hans Hagnell, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren Fridolf Jansson, sekreteraren i Tjänstemännens centralorganisation fil. lic. Arne Nilstein, ledamoten av riksdagens andra kammare direktören Erik Nygren, direktören Holger Ohlin, ledamoten av riksdagens första kammare distriktsöverläraren Dagmar Ranmark, direktören Ragnar Sachs, ordföranden och chefen för statens priskontrollnämnd ledamoten av riksdagens andra kammare Erik Severin samt ledamoten av riksdagens andra kammare revisorn Erik Strandh.

De sakkunniga, vilka antog benämningen *1954 års priskontrollutredning*, avgav den 3 december 1955 betänkande »Konkurrens och priser» (SOU 1955: 45) med förslag till allmän prisregleringslag, vissa ändringar i lagstiftningen till motverkande av konkurrensbegränsningen inom näringslivet m. m. Betänkandet är enhälligt.

Betänkandet har remissbehandlats.

Såsom redan antytts innefattar utredningens betänkande, förutom lagförslag angående prisreglering, jämväl förslag till lag angående ändring av lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Härtill ansluter sig förslag dels till ny lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden dels ock till viss ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Betänkandet innehåller härjämte förslag av organisatorisk art. Förslag rörande lagstiftningen till motverkande av konkurrensbegränsning jämte därmed sammanhörande författningsförslag har för riksdagen framlagts genom en till utskottet lika-

ledes remitterad proposition nr 148, vilken behandlas i utskottets utlåtande nr 35. Beträffande organisationsfrågan må anmärkas att förslag i detta avseende framlagts genom propositionen nr 97, vilken remitterats till statsutskottet.

Propositionen

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Sträng, har i fråga om *behovet av fortsatt priskontroll* vid remissen av förslaget till lagrådet anfört följande.

»Statens verksamhet i syfte att påverka prisbildningen på den allmänna varumarknaden i riket — utöver vad som följer av den allmänna ekonomiska politiken — sker för närvarande i huvudsak efter två linjer. Dels ingriper man direkt på prissättningen genom prisreglering och dels vidtar man åtgärder i syfte att främja konkurrensen mellan företagarna för att därigenom åstadkomma att priserna hålles på en skälig nivå.

Den prisreglerande verksamheten sker med stöd av prisregleringslagen den 30 juni 1947. Såsom en följd av den fortskridande förbättringen av varutillgången har dock prisregleringen i allt högre grad upphört och ersatts av en, jämväl på prisregleringslagen grundad, övervakning av prisutvecklingen. Den 1 februari 1956 var sålunda, om hyresposten frånräknas, blott omkring 10 procent av de varor och tjänster, som ingår i socialstyrelsens konsumentprisindex, underkastade prisreglering. Prisövervakningen sker genom insamling av uppgifter om priser och kostnader m. m. samt analys därav ävensom genom särskilda undersökningar. Möjligheten att tillgripa direkt prisreglering kvarstår dock.

De statliga åtgärderna för att främja konkurrensen grundas dels på 1953 års lag om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet och dels på 1946 års lag om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet. 1953 års lag stadgar dels att vissa arter av konkurrensbegränsning, nämligen bruttoprissättning och anbudskartell, är förbjudna, därest dispens ej meddelas, och dels att förhandling kan ske för undanröjande av samhällsskadlig verkan av konkurrensbegränsning som består i kartell eller monopol. Enligt 1946 års lag kan näringsidkare åläggas anmäla konkurrensbegränsande överenskommelser. Sådana överenskommelser registreras i kartellregistret och blir därmed i princip offentliga. Intill den 1 januari 1956 har 1 617 avtal registrerats, av vilka 579 eller 36 procent vid samma tidpunkt upphört att gälla. Dessutom kan enligt lagen särskild undersökning äga rum till utrönande av förekomsten av konkurrensbegränsning inom viss verksamhet. Vid sådan undersökning är företagaren skyldig att lämna nödiga uppgifter.

Verksamheten enligt prisregleringslagen handhaves av statens priskontrollnämnd. Förhandling enligt 1953 års lag sker inför näringsfrihetsrådet,

där talan å det allmännas vägnar föres av ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor. Uppgifterna enligt 1946 års lag tillkommer huvudsakligen kommerskollegii monopolutredningsbyrå.

1947 års prisregleringslag utgör i stort sett endast en överarbetning av den prisregleringslagstiftning, som gällde under andra världskriget samt de första åren därefter och som tillkommit i huvudsak för att ge statsmakterna möjlighet att bemästra de genom krigstidens varuknapphet uppkomna tendenserna till prisstegringar. Lagen är icke av permanent karaktär. Den gällde ursprungligen blott ett år och har sedan varje år förlängts för ett år åt gången, senast till och med den 30 juni 1956. Enligt sin ordalydelse är lagen avsedd att tillämpas blott vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Av det sagda framgår att skäl föreligger för en omprövning av behovet av bestämmelser på förevarande område och den lämpliga utformningen av sådana eventuella bestämmelser. En utredning angående behovet av fortsatt statlig priskontroll och om grunderna för eventuellt erforderlig priskontrollerande verksamhet har numera också verkställts av 1954 års priskontrollutredning. Utredningen har i samband därmed även behandlat frågan om statens verksamhet i syfte att befrämja konkurrensen inom näringslivet.

Utredningen föreslår, att prisreglering icke skall förekomma under normala tider utan tillgripas endast i extraordinära situationer, d. v. s. vid krig och krigsfara samt eljest vid betydande fara för inflatoriska rubbningar i den samhällsekonomiska balansen. Sådana rubbningar kan vållas av internationella prisstegringar såsom vid den s. k. Koreakrisen hösten 1950—våren 1952. Vid en dylik kris bör enligt utredningen prisreglering kunna användas som ett medel vid sidan av generellt verkande åtgärder i syfte att bevara den samhällsekonomiska balansen. En inflation av inhemska orsaker bör enligt utredningens mening i första hand bekämpas med andra medel. De inflatoriska krafterna kan dock tänkas bli så starka att de generella medlen blir otillräckliga. Med hänsyn särskilt till den psykologiska betydelse som prisreglering kan få för både företagares och löntagares handlande anser utredningen, att dylik reglering i ett sådant läge kan bidra till den samhällsekonomiska balansen. Redan möjligheten att kunna införa prisreglering kan enligt utredningen vara tillräcklig. Utredningen förordar därför att möjlighet att tillgripa prisreglering skall finnas även vid fara för inflation av inhemska orsaker. Utredningen föreslår en allmän prisregleringslag i form av en beredskapslag, avsedd att sättas i tillämpning då riket kommer i krig eller bereda möjlighet till prisreglering i övriga nyss angivna fall.

För normala förhållanden däremot bör man enligt förslaget helt lita till konkurrensen som prisregulator. En effektiv konkurrens anser utredningen vara den ur samhällsekonomisk synpunkt bästa prisregulatorn. Samhällets ansträngningar bör därför inriktas på att åstadkomma en tillräckligt effektiv konkurrens. Utredningen betonar i detta sammanhang vikten av att statsmakterna på alla områden för en konkurrensbefrämjande politik. Detta är dock ej tillräckligt. Staten måste dessutom vidta direkta åtgärder för att öka konkurrensens effektivitet.

Utredningen erinrar om de konkurrensbegränsande åtgärder, som kan vidtagas av företagare eller sammanslutningar av företagare, samt understryker att samhället måste ha möjligheter att uppsåra dylika begränsningar och bedöma deras effekt samt eventuellt ingripa häremot. I detta avseende innebär förslaget att man skall gå vidare på den väg som beträffs genom införandet av 1953 och 1946 års lagar.

En viss utbyggnad av samhällets verksamhet på dessa områden finner utredningen befogad. Om prisregleringen avskaffas under normala tider måste enligt utredningens mening samhällets möjligheter att med stöd av 1953 års lag ingripa mot konkurrensbegränsningar utökas i två avseenden. Under tider då prisreglering ej äger rum erfordras en möjlighet att ingripa mot oskäliga priser. Med hänsyn till svårigheterna att fastställa vad som är ett skäligt pris finner utredningen dock denna möjlighet böra inskränkas till sådana fall då priset är uppenbart orimligt och då detta är följden av en begränsning av konkurrensen. Rätten till ingripande enligt 1953 års lag bör i övrigt såsom nu vara begränsad till förhandlingsmöjligheten. Lagen måste dock utvidgas så att samhället kan ingripa icke blott mot karteller och monopol utan mot alla slag av konkurrensbegränsningar som befinnes ha samhällsskadliga verkningar.

En annan orsak till att konkurrensen icke alltid är tillräckligt verksam som prisregulator är enligt utredningens mening brister i konsumenternas priskännedom och prismedvetande. Detta beror till stor del på att varumarknaden till följd av den tekniska och ekonomiska utvecklingen fått en sådan omfattning och beskaffenhet att köparna icke får tillräcklig överblick över den. Även de ofullständiga kunskaperna om kostnadssammanhången i det moderna näringslivet medverkar i detta avseende. Statliga åtgärder bör därför vidtagas för att vidga konsumenternas priskännedom och prismedvetande. Detta föreslås ske genom en målmedveten konsumentupplysning i prisfrågor så att konsumenterna sättes i stånd att utnyttja sin köpkraft på bästa tänkbara sätt.

Vidare anser utredningen att resurserna för inhämtande av uppgifter om priser, marginaler, kostnader m. m. och för specialundersökningar i prisfrågor bör utbyggas så att samhället kan få ökad insyn i prisbildningen. Härigenom skapas jämväl underlag för konsumentupplysningen. En sådan prisövervakning förutsätter en motsvarande uppgiftsskyldighet för företagarna. Utredningen föreslår att denna uppgiftsskyldighet samordnas med uppgiftsskyldigheten enligt 1946 års lag och upptages i en ny lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

Slutligen finner utredningen att samhällets administrativa resurser på området bör samordnas och stärkas. Utredningen, vars förslag innebär att priskontrollnämndens verksamhet skall upphöra, föreslår därför ett nytt organ, förslagsvis kallat statens pris- och kartellbyrå, som skall överta monopolutredningsbyråns hittillsvarande verksamhet samt handha den prisövervakande och konsumentupplysande verksamheten. Även viss personell förstärkning av näringsfrihetsrådet och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor föreslås.

Den nya ordningen föreslås av utredningen träda i kraft den 1 juli 1956.

Förslagets huvudlinje, d. v. s. att prisreglering skall ske blott i extraordinära lägen och att statens verksamhet under normala förhållanden skall begränsas till konkurrensbefrämjande åtgärder, godtages av remissinstanserna. Från löntagarhåll framhålles dock att förslagets genomförande kräver en intensifiering av den konkurrensbefrämjande verksamheten. Även för egen del finner jag att avgörande för frågan om samhället kan avstå från direkt prisreglering under normala tider är samhällets möjligheter att på annat sätt effektivt verka för sund prishälsa.

En ytterligare förutsättning för att avstå från prisreglering eller möjlighet därtill under mer normala tider måste anses vara att en beredskapslagstiftning erbjuder möjlighet till snabba ingripanden när ett tillspetsat läge uppkommit eller hotar. I detta avseende knyter sig intresset främst till frågan om förutsättningarna för att prisreglering skall kunna tillgripas. Full enighet råder om att prisreglering skall få äga rum om riket kommer i krig, och utredningens förslag om möjlighet att reglera priserna, då landet råkar i krigsfara, har ej heller mött starkare invändningar. Erfarenheterna från andra världskriget visar också enligt min uppfattning klart på nödvändigheten av att lagen avser sådana lägen. Något kraftigare invändningar reses mot utredningens förslag att prisreglering skall kunna införas även vid internationella prisstegringar. Man bestrider dock i allmänhet icke att prisreglering i ett dylikt läge kan vara erforderlig för att förhindra prisstegringar och spekulation, i varje fall under den första tiden innan allmänt verkande finans- och penningpolitiska medel hinner nå sin fulla verkan. Invändningarna går i stället ut på att prisstegringarna icke sätter in med större snabbhet än att det är möjligt att i varje speciellt fall genom särskild lagstiftning införa prisreglering. För egen del tvekar jag ej om att prisreglering även vid inflationsrisk till följd av internationella prisstegringar kan behövas som en komplettering till de finans- och penningpolitiska medlen. Vidare är jag mot bakgrunden av erfarenheterna från efterkrigstiden av den bestämda uppfattningen att man därvid måste ha möjlighet att med stöd av en beredskapslagstiftning ingripa med den snabbhet, som den av utredningen förordade lagstiftningen ger.

Utredningens förslag att samma möjlighet skall finnas vid risk för inflation av inhemska orsaker är däremot föremål för skilda meningar. Medan löntagarorganisationerna tillstyrker förslaget härom, avstyrkes eller kritiserar det främst av företagarnas företrädare. De hörda myndigheterna har skilda uppfattningar. De flesta av dem anser dock att förslaget kan godtagas även i denna del.

Atskilliga invändningar går ut på att behov av prisreglering ej föreligger i detta fall. Att man vid full sysselsättning har att räkna med risker för inflatorisk utveckling kan icke förnekas. Även om en sådan inflation, såsom uttalas i ett yttrande, måhända kan bli förhållandevis kortvarig på grund av världsmarknadens dämpande inverkan, måste dock befaras att, om den ej motverkas, den ger möjlighet till otillbörlig spekulation samt kan med-

föra sådana prisstegringar att betydande olägenheter uppkommer. Visserligen bör prisstegringstendenser av nu angiven anledning ofta kunna bemästras genom generellt verkande medel av finans- och penningpolitisk karaktär och jag delar utredningens mening att sådana medel i första hand bör komma till användning. Jag kan emellertid icke ansluta mig till den av flera remissinstanser hävdade uppfattningen att prisreglering vid sidan av dessa skulle vara utan betydelse. Icke minst möjligheten att kunna ingripa snabbt är härvidlag av vikt. Jag vill särskilt understryka betydelsen av att kunna förebygga såväl spekulativa prisstegringar som skärpta lönekrav till följd av fruktan för kommande prisstegringar. Dessutom anser jag liksom utredningen att enbart möjligheten att tillgripa prisreglering kan ha en sådan psykologisk verkan på företagares, löntagares och konsumenters handlande, att inflationen redan därigenom motverkas. Den i vissa yttranden uttalade farhågan, att denna möjlighet i stället kan medföra att löntagarna skärper sina lönekrav i förhoppning att prisregleringen skall förhindra att de höjda lönerna slår igenom i priserna, finner jag föga verklighetsbetonad med hänsyn till den insikt i samhällsekonomiska sammanhang som otvivelaktigt finns inom de stora löntagarorganisationerna. Däremot är det, såsom framhållits från företagarkåll, möjligt att en väntad prisreglering i vissa fall kan utlösa prisstegringar. Risker härför torde dock icke böra överdrivas. I den mån den finns måste den betraktas som en mindre olägenhet än bristen på möjlighet att snabbt kunna inskrida med prisreglering i de nu avsedda fallen.

Det har också invänts, att prisreglering är ett så kraftigt ingrepp i den allmänna närings- och avtalsfriheten att den bör komma till användning blott i mycket extrema fall. Man har hänvisat till att de allmänna förfogande- och ransoneringslagarna kan tillämpas, utom vid krig och krigsfara, blott vid varuknapphet på grund av utomlands inträffad händelse. Enligt min uppfattning kan emellertid prisreglering icke anses vara av lika ingripande natur som förfogande eller ransoneringslag. Förfogande innebär tvång för den enskilde att till samhället avstå eller upplåta sin egendom och vid ransoneringslag kan den enskilde förbjudas att förfoga över sin egendom eller tvingas att därvid ställa sig olika villkor till efterrättelse. Prisreglering avser i princip blott att den enskilde företagaren i fråga om priset för sin vara icke har full frihet. Även om också detta är ett tämligen allvarligt ingrepp, är det dock alls icke av så djupgående art som förfogande eller ransoneringslag. Jämförelsen med förfogande- och ransoneringslagarna är således enligt min mening ej bärande. Jag anser därför att principiella skäl icke bör hindra att en beredskapslagstiftning ger möjlighet att föreskriva prisreglering till skydd för penningvärdet även om hotet mot detta är av rent inhemsk grund.

Av vad jag sålunda anfört framgår att jag anser en förutsättning för att ej vidare bibehålla prisreglering i normala tider vara införandet av en prisregleringslag av beredskapskaraktär, som ger möjlighet att reglera priserna vid krig och krigsfara samt vid risk för inflation vare sig denna beror av internationella eller inhemska förhållanden. I vissa yttranden utta-

lade farhågor för att förslaget skall medföra risk för att prisreglering tillgripes i onödan eller i stället för mera effektiva, generellt verkande medel ger mig anledning framhålla att prisreglering självfallet icke skall införas annat än då så, efter noggranna överväganden, befinnes oundgängligen nödvändigt. I anslutning till vad Sveriges lantbruksförbund uttalat vill jag framhålla, att enbart en stegring av jordbrukspriserna i producentledet, som håller sig inom de gränser, vilka dragits upp av statsmakterna i samband med jordbruksregleringen, givetvis icke kan åberopas som grund för en tillämpning av prisregleringslagen.

Såsom förut anförts måste förslaget om prisregleringens slopande för normala förhållanden bedömas även mot bakgrund av samhällets konkurrensbefrämjande verksamhet.

Förslaget innebär i denna del till en början att de avvikelser från den effektiva konkurrensen som har sin grund i bristande priskännedom och prismedvetande hos konsumenterna skall motverkas genom konsumentupplysning i prisfrågor från samhällets sida. I vissa remissyttranden ifrågasattes emellertid värdet av en sådan i statlig regi bedriven verksamhet.

För egen del anser jag emellertid att en dylik verksamhet från statens sida, rätt bedriven, bör kunna bliva av stort värde för konsumenterna. Prisregleringen kan undvaras endast om konkurrensen blir tillräckligt effektiv. Som utredningen belyst förutsätter detta bl. a. att konsumenterna sättes i stånd att utnyttja sin köpkraft på det för dem förmånligaste sättet. Varumarknaden är emellertid så rikhaltig och svåröverskådlig och prisbildningsfrågorna så invecklade att detta icke gärna kan ske utan särskilda hjälpmedel. Med hänsyn till konkurrensens betydelse för den allmänna prisnivån och för utvecklingen inom samhället är det uppenbarligen en angelägen statlig uppgift att tillse att dylika hjälpmedel finnes. En viss konsumentupplysning i statlig regi förekommer redan nu, bl. a. genom priskontrollnämndens presskommunikéer. Såvitt kan bedömas har denna verksamhet en icke obetydlig verkan i fråga om allmänhetens priskännedom och prismedvetande. En utvidgning av den konsumentupplysande verksamheten från statens sida är därför enligt min mening i hög grad önskvärd.

En förutsättning för att den konsumentupplysande verksamheten skall kunna bedrivas på önskvärdt sätt är att samhällsorganen får tillräckliga möjligheter följa prisutvecklingen och omständigheterna vid prissättningen. Detta är också ett villkor för att samhället skall kunna utöva en effektiv prisövervakning, en verksamhet som nu bedrivs av priskontrollnämnden och som enligt utredningens förslag skall bli en permanent statlig uppgift. Detta förslag har ej mött allvarligare gensagor under remissbehandlingen. För egen del vill jag betona att om man vill välja den linjen att prisreglering skall kunna tillgripas blott i extraordinära fall, det är av särskild betydelse att samhället under normala tider får tillräcklig insyn i prisbildningen för att kunna bedöma om konkurrensen har erforderlig effektivitet som prisregulator. Enligt förslaget skall den statliga verksamheten i detta

hänseende liksom nu bestå i inhämtande av uppgifter om priser, marginaler, kostnader m. m., analys av prisutvecklingen samt specialundersökningar i prisfrågor. Detta finner jag ändamålsenligt.

Den konsumentupplysande verksamheten och prisövervakningen förutsätter, såsom redan antytts, att samhället får tillräcklig insyn beträffande prissättningen. Därför måste skyldighet föreligga för företagarna att lämna uppgifter i dessa hänseenden. Utredningen har också utarbetat förslag till en lag om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden som bl. a. tillgodoser detta behov. Chefen för handelsdepartementet kommer, som jag tidigare nämnt, att senare i dag anmäla denna fråga. Enligt vad jag inhämtat kommer därvid att framläggas förslag till en lag av i huvudsak samma innehåll som det av utredningen utarbetade lagförslaget.

Prisregleringens avskaffande för normala förhållanden förutsätter enligt min mening dessutom att statens möjligheter att ingripa mot samhällsskadliga verkningar av konkurrensbegränsningar utökas. För närvarande är näringsfrihetsrådets behörighet att genom förhandling söka undanröja dylika verkningar begränsad till sådana som härrör från förekomsten av kartellavtal eller monopol. Om möjligheten att motverka samhällseliga skador av andra typer av konkurrensbegränsningar genom att direkt inverka å priserna blir upphävd, måste näringsfrihetsrådets behörighet utvidgas till alla slag av dylika begränsningar i den mån de förorsakar skada ur samhällets synpunkt. Vidare bör möjlighet att direkt ingripa mot orimliga priser skapas. Särskilt då den skadliga verkan av en konkurrensbegränsning har avseende å själva priset torde möjligheten att nå resultat enbart genom förhandling vara begränsad. Utredningen föreslår även ändringar i 1953 års lag i dessa två avseenden. Chefen för handelsdepartementet kommer enligt vad jag likaledes erfarit att i sin anmälan senare denna dag av dessa frågor föreslå vissa av nyss angivna synpunkter betingade ändringar i 1953 års lag.

Vid ett genomförande av de i det föregående berörda förslagen om ökade möjligheter att ingripa mot konkurrensbegränsning, om uppgiftsskyldighet, om prisövervakning och om konsumentupplysning är det enligt min uppfattning tillräckligt med en prisregleringslag som kan träda i tillämpning vid de extraordinära tillfällen som jag förut angivit. Jag förordar därför, att den nuvarande prisregleringslagen ersättes av en ny sådan lag av beredskapskaraktär och med den allmänna inriktning som jag tidigare nämnt.

I detta sammanhang må nämnas ett speciellt problem som uppkommer därest nuvarande prisregleringslag ersättes av den ifrågasatta beredskapslagstiftningen. Jag avser här frågan om samhällets inflytande i fortsättningen på prissättningen när det gäller upplåtelser av hotell- och pensionatrum. Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, är för närvarande prisregleringslagen i viss utsträckning tillämplig på sådana upplåtelser. Utredningen har förklarat sig icke vara beredd frisläppa prisbildningen i fråga om den uthyrning, som nu omfattas av prisreglering, och uttalat att hyresregleringslagen bör bringas i tillämpning å dylik uthyrning vid upphävande

det av prisregleringslagen. Frågan huruvida hyresregleringslagen i fortsättningen skall omfatta nu ifrågavarande bostadsupplåtelser torde komma att avgöras i samband med ställningstagandet till hyresregleringskommitténs förslag om avveckling av hyresregleringen. Oavsett vilken ståndpunkt, som därvid kan komma att tagas, kan det enligt min mening icke komma i fråga att för ett så begränsat område som hotell- och pensionatrörelse bibehålla den nu gällande ordningen för prisreglering.

Godtages vad jag i det föregående förordat angående en prisregleringslag av beredskapskaraktär m. m., aktualiserar detta vissa frågor av organisatorisk art. Dessa kommer att senare denna dag anmälas av chefen för handelsdepartementet. Organisationsändringarna torde, efter vad jag inhämtat, icke utan betydande svårigheter kunna genomföras vid tidigare tidpunkt än årsskiftet 1956/57. Med hänsyn härtill bör med den nya lagstiftningens ikraftträdande anstå till den 1 januari 1957. Detta leder i sin tur till att den nuvarande prisregleringslagens giltighetstid, vilken som förut nämnts utgår vid halvårsskiftet 1956, bör förlängas till utgången av innevarande år.»

Departementschefen har beträffande *förutsättningarna för tillämpning av prisregleringslagen* anfört följande.

»Såsom i det föregående utvecklats bör prisreglering vara ett av de medel, som Kungl. Maj:t i extraordinära lägen kan tillgripa i inflationsbekämpande syfte. I första hand skall prisreglering kunna ifrågakomma när riket är i krig eller befinner sig i krigsfara. Härjämte bör emellertid, som tidigare nämnts, prisreglering kunna begagnas även vid samhällsekonomiska rubbningar som beror av andra orsaker vare sig dessa är att hänföra till internationella eller inhemska förhållanden.

Utredningen har — i överensstämmelse med 1954 års förfogande- och ransoneringslagstiftning — utformat prisregleringslagen såsom en fullmaktslag innefattande bemyndigande för Kungl. Maj:t att under närmare angivna betingelser meddela förordnande i prisreglerande syfte. Vad gäller fall av krig och krigsfara överensstämmer den föreslagna lagen i princip helt med förebilderna. Prisregleringslagens bestämmelser skall sålunda i krig automatiskt träda i tillämpning. I fall av krigsfara äger Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av lagens bestämmelser. Förordnandets bestånd är beroende av att detsamma, efter särskilt underställningsförfarande, gillas av riksdagen. Ingen av remissinstanserna har haft något att erinra mot den sålunda för krigs- och krigsfarefallen föreslagna ordningen. Också enligt min mening bör frågan om prisregleringens tillämpning vid dessa fall lösas på samma sätt som i förfogande- och ransoneringslagstiftningen.

Vad gäller de övriga krissituationer, där enligt utredningens mening Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att tillgripa prisreglerande åtgärder, har dessa enligt den föreslagna lagtexten fått sin avgränsning genom kravet att betydande fara skall ha uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. Häri skiljer sig den föreslagna lagen från 1954

års lagstiftning, som för motsvarande fall uppställer den förutsättningen att knapphet på förnödenheter eller betydande fara härför skall föreligga. Sistnämnda lagstiftning innehåller även — till skillnad från förevarande förslag — den begränsningen att den uppkomna krissituationen skall vara en följd av krig eller någon *utom riket* inträffad utomordentlig händelse. I ett ytterligare avseende går den föreslagna lagen, när det gäller Kungl. Maj:ts befogenheter, något längre än förfogande- och ransoneringslagarna. Enligt dessa förutsattes riksdagens samtycke för att Kungl. Maj:t skall få vidtaga en åtgärd, som icke föranledes av krig eller krigsfara. Utredningens förslag innebär i detta hänseende att Kungl. Maj:t självständigt äger förordna om tillämpning av lagens bestämmelse men skall inom viss tid underställa riksdagen förordnandet för dess prövning.

Att på ett fullt tillfredsställande sätt avgränsa de sistnämnda beredskapsfallen bjuder betydande svårigheter och det torde vara omöjligt att uppnå en formulering, om vars tolkning icke olika meningar inom vissa gränser kan råda. Det naturligaste torde vara att såsom utredningen gjort söka en formel, som uttrycker lagens allmänna syfte. Att i författningen försöka närmare ange de faktorer, t. ex. varuknapphet, vilkas prisstegrande verkan lagen avser att bryta, lär knappast låta sig göra. I allt fall torde, vilken metod man än väljer, gränsdragningen för lagens användningsområde bli vanskelig. Mot den formulering, varom de sakkunniga enats, kan alltså visserligen invändas att dess allmänna ordalag kan tänkas lämna visst utrymme för olika meningar om när läget är sådant att lagen ger Kungl. Maj:t rätt att besluta prisreglering. Å andra sidan anser jag att en snävare avgränsning icke är lämplig. Enligt min mening torde av de sakkunnigas avfattning av lagtexten det väsentliga tillräckligt tydligt framgå, nämligen att prisreglering vid sidan av krigs- och krigsfarefallen förutsätter ett påtagligt krisläge med otvetydig fara för en inflationistisk prisstegring.

Det torde icke böra ifrågakomma att nu — såsom ifrågasatts av en remissinstans — göra några uttalanden om vilka varor eller varugrupper som i ett givet fall bör beröras av prisreglering. Självfallet är emellertid, att prisreglerande åtgärder icke får givas större omfattning eller göras mera ingripande än som nödvändigtvis betingas av den föreliggande situationen.

Ett flertal remissinstanser har mer eller mindre starkt uttalat sig för att prisreglering i andra fall än vid krig eller krigsfara icke skall kunna införas med mindre riksdagen lämnat sitt samtycke. Särskilt har dessa uttalanden gällt det fall, där prisingripanden finnes nödvändiga i ett krisläge, vars grund är att söka inom riket.

Jag har redan tidigare framhållit betydelsen av att Kungl. Maj:t i nu ifrågavarande beredskapsfall kan förfoga över prisreglerande åtgärder, och jag underströk därvid vikten av att erforderliga prisingripanden kan verkställas med snabbhet. En ordning, som förutsätter att riksdagens samtycke först inhämtas innan ingripande kan ske, skulle — såsom ock utredningen anför — kunna föranleda ett ödesdigert dröjsmål med behövliga åtgärder. En sådan omgång synes även vara ägnad att minska den psykologiska verkan,

som, enligt vad jag tidigare anfört, kan väntas följa av möjligheten att i vissa lägen snabbt ingripa med prisreglering. De sakkunnigas förslag att förordnande om prisreglering inom en månad eller, där riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session skall underställas riksdagen torde fullt tillfredsställande tillgodose intresset av att riksdagen får tillfälle att pröva ett meddelat förordnande om prisreglering. Jag vill tillägga, att om den av utredningen enhälligt förordade anordningen godtages, detta givetvis inte hindrar Kungl. Maj:t att inhämta riksdagens medgivande redan innan prisreglerande åtgärder vidtages. Det kan förut-sättas, att så kommer att ske när förhållandena medger det. I detta sammanhang må ännu en gång understrykas, att jag anser prisreglering i fredstid utgöra endast ett komplement till de generella ekonomisk-politiska medlen, och att prisingripanden av denna art bör ske endast när det finnes oundgängligen nödvändigt.»

Beträffande *prisregleringslagens omfattning* har departementschefen anfört bl. a. följande.

»De sakkunnigas förslag överensstämmer med gällande lagstiftning vad gäller de nyttigheter, som kan underkastas prisreglering. Beredskapslagen skall sålunda ha tillämpning på »förnödenheter» och »tjänster». Utredningen har diskuterat, huruvida icke den inskränkningen i lagens omfattning borde göras att prisingripanden skall begränsas till sådana förnödenheter och tjänster, som är av betydelse för befolkningen och produktionen. En sådan gränsdragning skulle emellertid i praktiken ställa sig utomordentligt svår. Enligt min mening har utredningen även goda skäl för sin förmodan att en lagstadgad begränsning av prisregleringen till blott vissa varugrupper kan komma att i både producent- och handelsledet öka intresset för de icke prisreglerade, d. v. s. de ur allmän synpunkt mindre betydelsefulla varorna. Detta skulle leda till en snedvridning av det ekonomiska livet. Jag anser därför, att någon sådan avgränsning av lagens tillämpningsområde ej bör ifrågakomma.»

I specialmotiveringen till 19 § i förslaget till allmän prisregleringslag har departementschefen vidare anfört bl. a.:

»Beträffande begreppet tjänst har de sakkunniga föreslagit viss saklig förändring i förhållande till gällande lag såvitt avser den tilltänkta författningens tillämplighet å hotell- och pensionatrörelse.

Utredningen har ansett det vara av vikt, att tillämpningsområdet för det nu förevarande förslaget så nära som möjligt överensstämmer med tillämpningsområdet för konkurrensbegränsningslagen och den föreslagna lagen om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. Konkurrensbegränsningslagen är i sin nuvarande lydelse tillämplig bl. a. på den som yrkesmässigt utövar sådan hotell- eller pensionatrörelse, för vilken fordras myndighets tillstånd. Någon olägenhet torde icke behöva möta, om beredskapslagstiftningen rörande prisreglering får sitt tillämpningsområde be-

stämt efter samma princip. Även om lagen får denna vidgade omfattning, behöver detta icke innebära, att en prisreglering, som genomföres med stöd av lagen, göres lika omfattande. Lagen anger ju blott den yttersta gränsen för möjligheten att genomföra en prisreglering.

Av dessa orsaker har utredningen ansett sig böra föreslå en sådan lydelse av nu förevarande bestämmelse, att prisreglering kan införas beträffande hotell- och pensionatrörelse av sådan omfattning, att därtill fordras myndighets tillstånd.

Jag finner i likhet med utredningen att beredskapslagstiftningens tillämpningsområde så långt möjligt bör överensstämma med den näraliggande lagstiftningen om konkurrensbegränsning m. m. Någon olägenhet härav synes icke behöva förekomma. Jag förordar därför att paragrafen utformas i enlighet med de sakkunnigas förslag.»

Vad gäller *formerna för prisreglering* har departementschefen framhållit, att dessa i princip överensstämmer med nu gällande regler, samt ytterligare anfört följande.

»Vad först gäller de direkta prisingripandena innebär de sakkunnigas förslag i huvudsak en översyn av de nuvarande reglerna. Betydande förenklingar har uppnåtts. Förslaget upptager sålunda endast två typer av normerat pris, högstpris och stoppris, mot ett flertal i nu gällande lag. Högstpris avser att ersätta den nuvarande pristypen normalpris. Stoppriset har direkt övertagits från gällande lag.

Mot den föreslagna inskränkningen till två pristyper har vid remissbehandlingen invändning gjorts endast från priskontrollnämnden, som ifrågasätter huruvida icke pristypen »godkänt pris» borde bibehållas.

För egen del vill jag understryka värdet av att lagstiftningen förenklas. Ett flertal olika former för prisingripanden medför svårigheter att överskåda den reglerade prisenheten i marknaden och skapar besvärligheter såväl för den enskilde som för vederbörande myndigheter vid lagens tillämpning. Det är följaktligen angeläget att icke skapa fler pristyper än som är av behovet påkallade. I detta hänseende tilldrager sig den hittillsvarande varianten »godkänt pris» särskild uppmärksamhet. Enligt prisregleringslagens bestämmelser härom kan förbud meddelas mot att försälja eller saluhålla viss förnödenhet eller utföra eller erbjuda viss tjänst med mindre priset å förnödenheten eller tjänsten blivit på förhand godkänt. Genom denna form av prisingripande har hittills kunnat hindras att prisregleringen kringgås på det sätt att vid sidan om varor, för vilka normal- eller stoppris gäller, ersättningsmedel produceras, för vilka priser ej fastställts. Pristypen har även kunnat användas för att eljest under prisregleringen fånga in varor, som utgör nyheter inom ett i övrigt prisreglerat varuområde. De sakkunniga har föreslagit att syftet med bestämmelserna om »godkänt pris» i fortsättningen skall tillgodoses genom att tillverkare och distributörer med stöd av den tilltänkta lagen om uppgiftsskyldighet rörande bl. a. prislehållanden ålades att lämna uppgifter till prismyndigheten om tillverkning och försälj-

ning av nya artiklar. Föreskreves sådan uppgiftsskyldighet skulle prismyndigheten få tillfälle att vid behov fastställa högstpris för varan och därigenom kontrollera prisbildningen. Det råder enligt min mening ingen tvekan om att reglerna om fastställande av högstpris och stoppris fordrar en kompletterande bestämmelse, varigenom kan förhindras, att nyheter bland förnödenheter eller tjänster går vid sidan om prisregleringen. Utredningens förslag att göra ingripanden i syfte att prisreglera nytillkomna varor och tjänster beroende av att viss föreskriven uppgiftsskyldighet fullgöres kan emellertid leda till omständlighet och torde även från andra synpunkter vara mindre tillfredsställande. Enligt min mening behöver härav icke följa att i beredskapslagen upptages en tredje pristyp av samma karaktär som »godkänt pris». Det torde vara tillfyllest om i lagen införes stadgande, som ger den prisreglerande myndigheten befogenhet att föreskriva att viss förnödenhet icke må försäljas eller saluhållas eller viss tjänst utföras eller erbjudas med mindre högstpris eller stoppris gäller för förnödenheten eller tjänsten. En bestämmelse av denna utformning torde möjliggöra att effektiv prisreglering kan utövas även inom varuområden, där sortimentsförändringar är ofta förekommande. Med det tillägg jag nu förordat synes de sakkunnigas förslag rörande formerna för prisingripanden erbjuda en god lösning och jag förordar att lagen utformas i enlighet med vad jag nu anfört. Liksom utredningen finner jag beredskapslagen böra innehålla stadgande, som förbjuder, att någon vid tillhandahållande av prisreglerad förnödenhet eller tjänst fordrar att även annan förnödenhet inköpes eller tjänst tages i anspråk (s. k. kombinationsavtal).

Utredningen har till sitt förslag överfört bestämmelserna i gällande lagstiftning om tvångskartellering och nyetableringsspärr. Ifrågavarande tvångsåtgärder och deras användning diskuterades ingående i samband med att bestämmelserna härom år 1942 (prop. nr 337) överarbetades, och det torde icke vara erforderligt att här ånyo redovisa de skäl, som motiverar att Kungl. Maj:t utrustas med befogenheter i detta avseende. Enligt min uppfattning är bestämmelser av detta innehåll oundgängliga i en beredskapslagstiftning som den föreslagna. Såväl tvångskartellering som nyetableringsspärr utgör för näringslivet — såsom också flera remissinstanser framhållit — djupt ingripande åtgärder. Ingrepp av denna art är även ägnade att motverka samhällets strävanden att upplösa konkurrenshämmande företeelser i det ekonomiska livet. Icke minst den sistnämnda synpunkten föranleder till en mycket försiktig tillämpning av bestämmelserna. Ett förfarande av detta slag bör icke utan synnerliga skäl användas såsom ett självständigt prisregleringsmedel utan i stället vara ett komplement till redan gjorda prisingripanden. Under alla förhållanden bör tvångskartellering och nyetableringsspärr brukas endast i trängande undantagsfall när så finnes nödvändigt för att komma till rätta med allvarliga missförhållanden och när andra utvägar icke står till buds. Jag finner det med hänsyn härtill även riktigt att någon delegation av Kungl. Maj:ts befogenheter icke skall kunna förekomma. Jag kan däremot icke biträda den från vissa remissinstanser fram-

förda meningen att användningsområdet för dessa åtgärder bör begränsas till krigs- och krigsfarefallen. Även under andra förhållanden kan undantagsvis sådant läge tänkas uppkomma att de möjligheter till kraftfulla ingripanden som lagen erbjuder behöver helt utnyttjas.

Såsom en nyhet har i de sakkunnigas förslag upptagits en bestämmelse om varustandardisering. Stadgandet ger Kungl. Maj:t möjlighet att föreskriva att förnödenhet endast får tillhandahållas i visst utförande, till viss myckenhet, i viss förpackning eller dylikt. Tidigare har sådana föreskrifter kunnat utfärdas med stöd av den då gällande förfogandelagstiftningen. Jag är av den meningen, att bestämmelse om standardisering icke kan avvaras utan att effektiviteten i lagstiftningen eftersättes. Tvång av denna art kan givetvis medföra allvarliga konsekvenser för berörda delar av näringslivet. Föreskrifter härom bör därför inskränkas till fall där standardisering framstår såsom en ofrånkomlig nödvändighet för att prisreglering skall fungera tillfredsställande. Även beträffande bestämmelserna om varustandardisering har från remisshåll ifrågasatts huruvida dess tillämpning skulle inskränkas till fall av krig eller krigsfara. Vad jag tidigare anfört på tal om tvångskartellering gäller även här och jag anser inte försvarligt att försvaga lagstiftningens effektivitet i de krissituationer, som ej kan hänföras till nämnda fall.

Såsom utredningen föreslagit bör i beredskapslagen upptagas stadgande motsvarande den i gällande lag intagna bestämmelsen rörande ordningsföreskrifter om märkning av varor, m. m.»

Departementschefen har rörande det i den föreslagna prisregleringslagen upptagna stadgandet mot *priso*cker erinrat om att motsvarande bestämmelse redan finns i gällande lag samt anfört:

»— — — Ockerstadgandets huvudsakliga betydelse i gällande prisregleringslagstiftning torde vara att bereda underlag för ingripanden i fall där allmänheten uppskörtas genom att varor, som icke prisreglerats, säljes till överpriser. Här torde nämligen endast i undantagsfall strafflagens ockerparagraf kunna åberopas och prisregleringslagens bestämmelse får därför i förhållande till denna sekundär betydelse när det gäller att inskrida i fall där oskäligt höga priser uttages. Det skulle även av psykologiska skäl vara mindre lyckligt att lämna de varuområden, som ej omfattas av en prisreglering, helt utan skydd mot oblyga prishöjningar. Jag finner följaktligen att den föreslagna prisregleringslagen bör innehålla särskild bestämmelse om *priso*cker.»

Vad angår *direktiv för den prisreglerande verksamheten* har departementschefen, efter redogörelse för de synpunkter utredningen redovisat samt vissa uttalanden från ett par remissinstanser, anfört följande.

»Såsom utredningen föreslagit bör det även i fortsättningen ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda direktiv för den prisreglerande verksamheten. Jag kan icke biträda den i vissa remissyttranden uttalade meningen, att direk-

tiven för verksamheten skall meddelas i form av allmän lag. En sådan ordning skulle förhindra ingripanden med den snabbhet som är åsyftad.»

Lagrådet

Lagrådet har vid granskningen av förslaget till allmän prisregleringslag gjort erinringar beträffande vissa särskilda stadganden, vilka erinringar beaktats vid utformningen av det i propositionen framlagda förslaget. Förslaget till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen har av lagrådet lämnats utan erinran.

Motionerna

I *motionerna I: 580 och II: 757* har hemställts, att riksdagen måtte

»1) besluta att den i propositionen föreslagna allmänna prisregleringslagen endast skall kunna sättas i kraft vid 'krig eller krigsfara' och sålunda antaga Kungl. Maj:ts förslag till sådan lag med den ändringen att tredje stycket av 1 § utgår;

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303); samt

3) uttala, att av Kungl. Maj:t utfärdade direktiv för prisreglerande verksamhet utan onödig tidsutdräkt skall underställas riksdagen».

I *motionerna I: 581 och II: 756* framhäves behovet av priskontroll och hemställs,

»att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 147, måtte besluta att förslaget till allmän prisregleringslag, 1 § tredje stycket, ges följande lydelse:

'Finnes eljest fara för prisstegring inom riket eller befinnes det möjligt att sänka priserna på varor eller tjänster, vilka är av betydelse för konsumtion och prisbildning, äger Konungen förordna — — — som nu avser'; samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förordnande av den innebörden, att ovannämnda lag träder i kraft den 1 januari 1957».

I *motionerna I: 582 och II: 758* hemställs, »att riksdagen måtte besluta att 1 § allmänna prisregleringslagen ges en lydelse motsvarande 1 § i förfogande- respektive ransoneringslagen samt att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig författningstext».

Utskottet

Det föreliggande förslaget till en beredskapslagstiftning på prisregleringsområde bygger på tanken att man under mer normala förhållanden skall kunna avvara direkta statliga prisingripanden och i stället lita till den

effekt som en verksam konkurrens i näringslivet har såsom prisregulator. Prisreglering skulle härigenom kunna förbehållas vissa extraordinära situationer, när åtgärder finnes nödvändiga för att motverka prisstegringar.

Innan utskottet närmare går in på de bedömningar, som ligger till grund för förslaget, må något erinras om den utveckling, som den prisreglerande verksamheten undergått de senaste åren. Med den konjunkturonsvängning med bl. a. förbättrad varutillgång, som inträffade efter den s. k. Koreakrisen, förändrades högst betydligt förutsättningarna för den dittills bedrivna prispolitiken. Prisregleringen kunde hävas för ett stort antal varor och tjänster. I de direktiv för den prisreglerande verksamheten, som fastställdes i juni 1953 — och vilka alltså är gällande — anges, att prisstoppet för viss vara bör kunna hävas även i sådana fall, då en prisstegring kan väntas inträda låt vara att i dylikt fall särskilda skäl skall föreligga för åtgärden. Å andra sidan bör enligt direktiven prisreglering bibehållas i sådana fall, där risk för prisstegring visserligen ej förekommer, men där marginalerna är onormalt höga eller en i förhållande till kostnadsutvecklingen skälig prissänkning ej förväntas komma till stånd. Under den tid, som förflutit efter direktivens utfärdande, har prisregleringen kunnat hävas för alltfler varor. I stället har den priskontrollerande verksamheten inriktats på övervakning av prisutvecklingen. Då anledning därtill förelegat, har man inom priskontrollnämnden genom förhandlingar med vederbörande företag eller organisation sökt få till stånd prissänkningar. Numera faller endast en ringa del av samtliga varor och tjänster under direkt prisreglering. Den 1 maj i år omfattade regleringen sålunda endast brännved, radio, medicin, pensionatvistelse, buss- och taxiresor samt bildäck, vilka poster, med utgångspunkt från de i socialstyrelsens konsumentprisindex beaktade varugrupperna — hyresposten frånräknad — beräknas utgöra 4,4 procent av den totala privata konsumtionen. De senaste åren har sålunda präglats av en fortgående avveckling av den reglering, som bedrivits med stöd av 1947 års prisregleringslag. Det är därför enligt utskottets mening följdriktigt att i nuvarande läge ompröva formerna för statens inverkan på prisbildningen. En huvudfråga är härvid om fortsatt behov föreligger av statlig priskontroll av den art som utövats enligt 1947 års lag. Frågans besvarande har förutsatt en allmän bedömning av prisutvecklingen med och utan reglering ävensom av samhällets möjligheter att med andra medel än prisreglering effektivt verka för en sund prisbildning. Det är helt i linje med den hittills förda prispolitiken att avstå från prisreglering när en effektiv konkurrens utövar tillräcklig press på priserna. Råder normala förhållanden och får konkurrensen fritt verka har enligt utskottets mening prisreglering ingen funktion att fylla. Näringslivet företer emellertid i åtskilliga avseenden avvikelser från effektiva konkurrensförhållanden. För att samhället skall kunna i normala tider helt avstå från prisreglering erfordras därför en intensifiering av statens konkurrensfrämjande verksamhet. I detta hänseende har departementschefen pekat på bl. a. ökade möjligheter att ingripa mot konkurrensbegränsning inom näringslivet, prisövervakning och utvidgad kon-

sumentupplysning. Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning att förstärkning i nämnda avseenden utgör en nödvändig förutsättning för att man under normala förhållanden skall kunna slopa prisreglering. Å andra sidan kan utskottet icke dela de farhågor för prisstegringar, som uttryckts i motionerna I: 581 och II: 756. Enligt utskottets mening saknas anledning att befara att ett slopande av prisregleringen i enlighet med propositionens förslag skulle medföra några vådor för konsumenterna. En sådan åtgärd skulle endast innebära att de ekonomiska krafter, som för närvarande påverkar prisbildningen på det stora övervägande antalet varor och tjänster, även fick bli bestämmande för de få återstående prisreglerade grupperna nyttigheter. Man bör även beakta, att prisreglering visat sig medföra vissa olägenheter i form av bl. a. snedvridning av produktion och distribution, vilka följdverkningar man under normala tider icke är böjd att acceptera.

Därest prisreglering i enlighet med det framlagda förslaget reserveras för extraordinära situationer, är det ofrånkomligt att en beredskapslagstiftning skapas, som erbjuder möjlighet till snabba ingripanden i sådana lägen. Det praktiska värdet av en sådan lagstiftning är i första hand beroende av de förutsättningar för prisreglerande åtgärder som lagstiftningen anger. Enligt det framlagda förslaget till allmän prisregleringslag skall lagens bestämmelser om prisreglering kunna tillämpas i tre skilda fall, nämligen när riket är i krig, i fall av krigsfara och slutligen i ett läge, där av annan orsak än krig eller krigsfara betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket.

I motionerna I: 580 och II: 757 reses invändningar mot att beredskapslagen utformas så att den medger prisreglering i andra fall än vid krig eller krigsfara. Även i motionerna I: 582 och II: 758 vänder sig motionärerna mot den avgränsning lagens tillämpningsområde fått. Motionärernas yrkande åsyftar principiell överensstämmelse i detta hänseende mellan den föreslagna lagen och 1954 års förfogande- och ransoneringslagar.

Det är oomtvistligt att prisreglering måste kunna tillgripas i fall av krig och krigsfara. Beträffande de övriga fall, där enligt förslaget prisreglering skall kunna komma i fråga, har — såsom framgått av den ovan intagna redogörelsen — vid remissbehandlingen av priskontrollutredningens betänkande delade meningar rått. I ovan berörda motioner återkommer i det väsentligaste de kritiska synpunkter som från vissa remissinstanser riktades mot utredningens förslag. I diskussionen kring frågan om lagens tillämpning under fredsförhållanden har skilts mellan det fall att inflation hotar till följd av internationella prisstegringar och det fall då en inflatorisk utveckling har inhemska orsaker. Beträffande det förstnämnda fallet, när internationella förhållanden återverkar inflationsdrivande på vårt ekonomiska liv, anser utskottet de av priskontrollutredningen redovisade erfarenheterna från prisregleringens verkningar under Koreakrisen visa värdet av att vid sidan av övriga inflationsbekämpande medel ha tillgång till möjligheten att göra direkta prisingripanden. Utskottet ansluter sig följ-

aktligen till de skäl departementschefen anfört för förslaget i denna del. Utskottet delar även den uppfattningen att den föreslagna lagens tillämplighet icke bör begränsas så att möjligheten att tillgripa prisreglering är utesluten när inflationsrisken bedömes ha inhemska orsaker. De skäl departementschefen redovisat för sin mening om prisregleringens betydelse i ett skärpt läge av denna karaktär finner utskottet bärande. Otvivelaktigt kan förekomsten av en lagstiftning, som även i denna situation medger snabba ingripanden för att stävja prisstegringar, förebygga spekulativa prishöjningar och därigenom medverka till större trygghet hos löntagarna inför den ekonomiska utvecklingen. Utskottet vill även framhålla svårigheterna att i ett krisläge fastslå om detsamma orsakats av förhållanden inom eller utom riket.

Utskottet kan icke förorda en sådan ändring i förslaget att — såsom i motionerna I: 582 och II: 758 åsyftas — det beredskapsfall, som upptagits i 1 § tredje stycket, beskrives såsom en situation kännetecknad av knapphet på förnödenheter eller fara härför. Över huvud synes det icke lämpligt att i lagtexten söka begränsa tillämpningsområdet för lagen genom att ange tänkbara orsaker till de prisstegringar man avser att motverka. En formulering, vilken såsom den i propositionen föreslagna avser att närmare ange den omfattning, som den inträdda eller befarade prisstegringen skall ha för att få föranleda ingripande, synes vara att föredraga.

Effektiviteten i den blivande lagstiftningen beror i väsentlig grad på de formella förutsättningarna för dess tillämpning. Enligt propositionens förslag skall vid krig lagens bestämmelser om prisreglering automatiskt träda i tillämpning. I fall av krigsfara jämte övriga beredskapsfall äger Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av bestämmelserna. Har sådant förordnande meddelats ankommer det på Kungl. Maj:t att inom viss kortare tid underställa detsamma riksdagens prövning. De i motionerna I: 582 och II: 758 framställda yrkandena innebär den begränsningen i Kungl. Maj:ts befogenheter att Kungl. Maj:t i krislägen, som ej är att hänföra till krigs- och krigsfarefall, kan förordna om prisreglering först sedan riksdagens samtycke inhämtats. Den i propositionen föreslagna ordningen för riksdagens medverkan vid förordnanden i sistnämnda fall — vilken överensstämmer med priskontrollutredningens förslag — väckte under förarbetena kritik från kommerskollegium och näringsfrihetsrådet liksom från företagarehåll. Enligt utskottets mening är det givetvis önskvärt och betydelsefullt att riksdagen så långt möjligt beredes tillfälle att ge sin mening till känna innan prisreglering införes. Att uppställa denna ordning som ett obligatoriskt villkor för tillämpning av lagen skulle emellertid i ett tillspetsat läge kunna innebära en oförsvarlig försvagning av lagstiftningens effektivitet. Såsom departementschefen framhållit skulle en omgång av detta slag kunna föranleda ett ödesdigert dröjsmål med behövliga åtgärder, och en sådan avfattning av fullmaktsbestämmelsen synes även vara ägnad att minska den psykologiska verkan av lagen som ovan berörts.

Beträffande utformningen i övrigt av den föreslagna bered-

skapslagen innebär förslaget i första hand en modernisering och förenkling av de nu gällande materiella reglerna om prisreglering. I detta hänseende torde koncentreringsen av de nu förekommande varianterna av prisingripanden till endast två typer, nämligen högstpris och stoppris, vara värdefull. Det må i detta sammanhang nämnas, att den hittillsvarande möjligheten att föreskriva förbud mot handel med viss vara med mindre priset på förhand godkänts i det föreliggande lagförslaget ersatts med ett stadgande (4 §), som ger Kungl. Maj:t befogenhet att föreskriva att viss vara m. m. icke får försäljas med mindre högstpris eller stoppris gäller. Stadgandet medför att en företagare som inom ett varuområde, där sådan föreskrift gäller, önskar föra en icke prisreglerad vara ut i marknaden har att vända sig till den prisreglerande myndigheten för att få högstpris åsatt varan. Självfallet bör en sådan hänvändelse behandlas utan onödigt dröjsmål. Det får förutsättas att Kungl. Maj:t vid utfärdande av tillämpningsföreskrifter till lagen överväger huruvida icke anvisning bör lämnas om hur företagare har att förfara när förordnande enligt 4 § utgör hinder för handel med viss förnödenhet eller för att viss tjänst erbjudes.

En viktig nyhet i den föreslagna beredskapslagen är det i 9 § upptagna stadgandet, varigenom Kungl. Maj:t får befogenhet att meddela föreskrift om varustandardisering. Tidigare har sådana föreskrifter meddelats bl. a. med stöd av förfogandelagstiftningen. Det författningsenliga stödet för en sådan reglering har emellertid sin naturliga plats i den prisreglerande författningen, och utskottet förordar att bestämmelse i ämnet i enlighet med förslaget intages i lagen.

En speciell fråga, som diskuterats under förarbetena till beredskapslagen och givit upphov till delade meningar, rör tillkomsten av Kungl. Maj:ts direktiv för den prisreglerande verksamheten. Från några håll har framförts tanken att direktiven borde tillkomma i form av allmän lag. I motionerna I: 580 och II: 757 har hemställts, att riksdagen måtte uttala, att direktiven utan onödig tidsutdräkt skall underställas riksdagen. Enligt utskottets mening är det oförenligt med den tänkta beredskapslagens konstruktion och syften att uppställa krav på att direktiven utfärdas i form av allmän lag. I anledning av yrkandet i nyssnämnda motioner må tilläggas, att utskottet förutsätter, att direktiven även i fortsättningen — på sätt hittills varit brukligt — bringas till riksdagens kännedom.

De i den föreslagna beredskapslagen upptagna bestämmelser, som här icke särskilt berörts, tillstyrkes av utskottet. Vad departementschefen anfört har icke, i vidare mån än ovan anförts, föranlett någon erinran från utskottets sida.

Det av utskottet biträdda förslaget om ny prisregleringslagstiftning och om intensifiering av statens konkurrensbefrämjande verksamhet förutsätter vissa förändringar av organisatorisk art. Med hänsyn till att dessa förändringar icke utan betydande svårigheter kan genomföras vid tidigare tidpunkt än årsskiftet 1956/57 föreslås i propositionen att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 januari 1957. Utskottet har intet att erinra

häremot. I följd härav och då det synes oklokt att under så relativt lång tid som ett halvår ställa sig helt utan möjlighet att i kraft av gällande lag tillgripa prisreglering, bör giltighetstiden för 1947 års lag i enlighet med propositionens förslag utsträckas till och med den 31 december 1956. Utskottet kan följaktligen icke tillstyrka det i motionerna I: 580 och II: 757 framförda förslaget att nuvarande prisregleringslag skall upphöra att gälla i och med den 30 juni innevarande år.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr 147, och med avslag å motionerna I: 580 och II: 757, såvitt propositionen och motionerna avser förslag till allmän prisregleringslag, samt med avslag jämväl å motionerna I: 581 och II: 756 samt I: 582 och II: 758 — måtte för sin del antaga nämnda lagförslag;

B. att riksdagen — med bifall till förevarande proposition och med avslag å motionerna I: 580 och II: 757, såvitt propositionen och motionerna avser förslaget till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303) — måtte för sin del antaga nämnda lagförslag; samt

C. att yrkandet i motionerna I: 580 och II: 757 om visst uttalande av riksdagen rörande av Kungl. Maj:t utfärdade direktiv för prisreglerande verksamhet, i den mån yrkandet ej kan anses besvarat genom vad utskottet ovan anført, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 maj 1956

På andra lagutskottets vägnar:

ELSA JOHANSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Nils Elowsson, Axel E. Svensson, Sunne, fru Carlqvist, herrar Mannerskantz, Grönkvist, Alvar Andersson och Akesson; samt

från andra kammaren: fru Johansson i Norrköping, herrar Jacobsson i Tobo, Nilsson i Göteborg, fru Sandström*, fröken Sandell, herr Fredriks-son, fröken Wetterström och herr Larsson i Hedenäset.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

I. vid utskottets hemställan under A.

av herrar *Sunne, Mannerskantz, Åkesson, Jacobsson* i Tobo, fru *Sandström* och fröken *Wetterström*, vilka ansett

a) att i utskottets yttrande det avsnitt som börjar å s. 23 med orden »Därest prisreglering» och slutar å s. 24 med orden »ovan berörts.» bort ersättas med uttalande av följande lydelse.

»Därest prisreglering reserveras för extraordinära situationer är erforderligt att en beredskapslagstiftning skapas, som medger de prisingripanden som i sådana lägen påfordras. En viktig fråga vid utformningen av en sådan beredskapslag gäller förutsättningarna för prisreglerande åtgärder. Enligt det framlagda förslaget till allmän prisregleringslag skall lagens bestämmelser om prisreglering kunna tillämpas i tre skilda fall, nämligen när riket är i krig, i fall av krigsfara och slutligen i ett läge, där av annan orsak än krig eller krigsfara betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket.

I motionerna I: 580 och II: 757 reses invändningar mot att beredskapslagen utformas så att den medger prisreglering i andra fall än vid krig eller krigsfara. Även i motionerna I: 582 och II: 758 vänder sig motionärerna mot den avgränsning lagens tillämpningsområde fått. Motionärernas yrkande åsyftar principiell överensstämmelse i detta hänseende mellan den föreslagna lagen och 1954 års förfogande- och ransoneringslagar.

Det torde icke råda delade meningar om att prisreglering är ett oundgängligt medel när det gäller att dämpa inflationstendenserna i så utsatta ekonomiska lägen som när riket befinner sig i krig eller krigsfara. Beträffande de övriga fall, där enligt propositionens förslag prisreglering skall kunna komma i fråga, har — såsom framgått av den ovan intagna redogörelsen — vid remissbehandlingen av priskontrollutredningens betänkande delade meningar rått. I ovan berörda motioner återkommer i det väsentligaste de kritiska synpunkter som från vissa remissinstanser riktades mot utredningens förslag. Utskottet vill understryka, att inflatoriska prisstegringar i ekonomiskt ansträngda lägen, vilka icke har så allvarlig karaktär som krigs- och krigsfarefallen, bör i allmänhet kunna helt bekämpas med allmänt verkande penning- och finanspolitiska åtgärder. Emellertid kan icke bortses från att sådana medel har benägenhet att bli effektiva först efter någon tid. I lägen med allmän varuknapphet sammanhängande med internationella prisstegringar, som hotar vår samhällsekonomiska balans, kan det därför framstå såsom försvarligt att i viss omfattning tillgripa prisreglering för att söka dämpa de första yttringarna av inflationen och befarad otillbörlig spekulation. Det synes utskottet även naturligt, att prisreglering — i likhet med förfogande och ransonering enligt 1954 års lagstiftning i ämnet — kan tillgripas för att motverka inflationstendenserna i ett knapphetsläge, som har sin grund i utom riket timade händelser.

Utskottet kan däremot icke godtaga en utformning av beredskapslagen som möjliggör prisreglering i ett läge där en inflatorisk utveckling är helt betingad av andra orsaker än ovan nämnda. För att prisstegringar i andra lägen än när varuknapphet råder över huvud taget skall kunna uppkomma, måste ett betydande efterfrågeöverskott föreligga och inflationsfaran sålunda mestadels ses som en följd av den inom landet förda ekonomiska politiken. Prisreglering har i en sådan situation ingen funktion att fylla utan bör stå tillbaka för en väl avvägd penning- och finanspolitik.

Utskottet förordar därför en sådan ändring i den föreslagna lagen att prisregleringens användningsområde begränsas till — förutom krigs- och krigsfarefall — sådana lägen, där till följd av någon utom riket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av mer allmän betydelse.

Vad beträffar de formella förutsättningarna för beredskapslagens tillämpning, skall enligt propositionens förslag vid krig lagens bestämmelser om prisreglering automatiskt träda i tillämpning. I fall av krigsfara jämte övriga beredskapsfall äger Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av bestämmelserna. Har sådant förordnande meddelats ankommer det på Kungl. Maj:t att inom viss kortare tid underställa detsamma riksdagens prövning. De i motionerna I: 582 och II: 758 framställda yrkandena innebär den begränsningen i Kungl. Maj:ts befogenheter att Kungl. Maj:t i krislägen, som ej är att hänföra till krig och krigsfarefall, kan förordna om prisreglering först sedan riksdagens samtycke inhämtats. Den i propositionen föreslagna ordningen för riksdagens medverkan vid förordnanden i sistnämnda fall — vilken överensstämmer med priskontrollutredningens förslag — väckte under förarbetena kritik från kommerskollegium och näringsfrihetsrådet liksom från företagarhåll. Från principiella synpunkter är det enligt utskottets mening av vikt att fullmaktslagar icke tillgripes i annan mån än när så är oundgängligen erforderligt. Det har till stöd för propositionens förslag framhållits, att riksdagens hörande skulle kunna innebära 'ett ödesdigert dröjsmål' med de behövliga åtgärderna. Häremot vill utskottet framhålla att riksdagen numera är samlad under större delen av året. Vidare må erinras om att tillämpningen av förfogande- och ransoneringslagarna förutsätter riksdagens samtycke i andra fall än vid krig eller krigsfara. Det kan knappast göras gällande att behovet av skyndsamt ingripande är större när det gäller prisreglering än när fråga är om åtgärder med stöd av nämnda båda lagar. Beredskapslagen bör därför ges det innehållet att prisreglering i andra fall än vid krig eller krigsfara skall kunna tillgripas först sedan riksdagens samtycke inhämtats.»

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 581 och II: 756 och med förklaring att riksdagen i anledning av motionerna I: 580 och II: 757 samt I: 582 och II: 758, såvitt motionerna avser det genom propositionen framlagda förslaget till allmän prisregleringslag, funnit viss ändring böra vid-

tagas i förslaget — för sin del antaga förslaget med den ändringen, att 1 § erhåller ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

1 §.

Kommer riket — — — tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall förordnandet av Konungen upphävas.

Har av annan orsak uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket, äger Konungen förordna att vad i 2—9 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. Förordnandet skall inom en månad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid — — — 10—22 §§ tillämpas.

II. vid utskottets hemställan under B.

av herr *Mannerskantz* och fröken *Wetterström*, vilka ansett

a) att det stycke i utskottets yttrande s. 25—26, vilket börjar respektive slutar med orden »Det av — — — innevarande år.» bort ersättas med uttalande av följande lydelse.

»Det av utskottet biträdda förslaget om ny prisregleringslagstiftning och om intensifiering av statens konkurrensfrämjande verksamhet förutsätter vissa förändringar av organisatorisk art. Med hänsyn till att dessa föränd-

(Utskottets förslag:)

1 §.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall senast före nästkommande riksdagssessions avslutande meddelat förordnande av Konungen upphävas.

Har till följd av krig, vari riket befunnit sig, eller krig mellan främmande makter eller annan utom riket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet, som är av vikt för befolkningen eller produktionen, och kan härav väntas följa allvarlig stegring av allmänna prisläget, äger Konungen med riksdagens samtycke förordna att vad i 2—9 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning.

ringar icke utan betydande svårigheter kan genomföras vid tidigare tidpunkt än årsskiftet 1956/57 föreslås i propositionen att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 januari 1957. Utskottet har intet att erinra häremot. Nuvarande prisregleringslag upphör att gälla den 30 juni innevarande år. Enligt utskottets mening saknas skäl att förlänga lagens giltighetstid efter nämnda tidpunkt. Bibehållandet av prisregleringen i nuvarande läge är tvärtom helt onödigt och närmast skadligt för samhällsekonomin.»

b) att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 580 och II: 757 i denna del måtte avslå propositionen såvitt avser det därigenom framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).